

พระอัจฉริยภาพ ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จสมภพเมื่อวันเสาร์ที่ 2 เมษายน พุทธศักราช 2498 ทรงสำเร็จการศึกษาในระดับอนุบาลศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย ณ โรงเรียนจิตรลดา พระราชวังสวงจิตรลดา ทรงสำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา อักษรศาสตรบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก มหาวิทยาลัยศิลปากร อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาบาลีและสันสกฤต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสำเร็จการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในปีพุทธศักราช 2529

ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2520 สมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนราชสุดาภิวัตน์นาถุโสภาคย์ ทรงได้รับสถาปนาพระอิสริยยศและพระอิสริยยศศักดิ์เฉลิมพระนาม ตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏว่า “สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี จงทรงเจริญพระชนมายุ พรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิ์ พิพัฒนามงคลทุกประการเทอญฯ”

พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงมีต่อสังคมไทย นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอเนกอนันต์ ทรงเป็นที่รักอย่างหาที่สุดมิได้ของประชาชนไทยทุกหมู่เหล่า นอกจากจะทรงมีพระเมตตาเยี่ยมเยียนและช่วยเหลือประชาชนทั่วแผ่นดินไทยแล้ว ยังทรงดำเนินโครงการต่างๆ อันเป็นคุณูปการต่อสังคมไทย เช่น โครงการชลประทานต่างๆ ในพระราชดำริ โครงการส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันของโรงเรียนในชนบท องค์กรอุปถัมภ์ผู้สูงอายุโครงการสุขภาพชาติไทย องค์กรประธานมูลนิธิสายใจไทย องค์กรประธานมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย องค์กรอุปถัมภ์คณะลูกเสือแห่งชาติ ฯลฯ รวมทั้งทรงดำเนินการโครงการต่างๆ ทางด้านศิลปวัฒนธรรมอีกเป็นจำนวนมาก เช่น ทรงเป็นองค์ประธานคณะกรรมการอำนวยการบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดารามและพระบรมมหาราชวัง เนื่องในวาระ

ฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี องค์ประธานบูรณะบุษบกทรงแห่งพระพุทธรูปมหาณีรัตนปฏิมากร องค์ประธานการจัดสร้างพระเมรุมาศ ถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เป็นต้น

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีพระอัจฉริยภาพเป็นเลิศ ทั้งทางศิลปะและวรรณกรรม ด้านดนตรีไทยและดนตรีสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านดนตรีไทยนั้น พระองค์สามารถทรงเครื่องดนตรีได้ทุกชนิด โดยประการฉะนี้ สภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ขอพระราชทานพระราชานุญาตทูลเกล้าฯ ถวายคุณูปการบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ แต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในปีพุทธศักราช 2530 โดยมีคำประกาศสดุดีพระเกียรติคุณดังนี้

“สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เจ้าฟ้ามหากัณฐิณีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี ทรงศึกษาสำเร็จปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิตจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยศิลปากร ปริญญาการศึกษาคุณูปการบัณฑิต สาขาพัฒนาศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงมีอัจฉริยภาพอย่างสูงในด้านดนตรีไทย ทั้งในการบรรเลง การขับร้อง และการประพันธ์เนื้อร้อง ด้วยพระปรีชาสามารถเป็นที่ประจักษ์แก่สาธารณชนทั่วไป ทรงสนพระราชหฤทัยและทรงสนับสนุนการดนตรีไทยและนาฏศิลป์ไทยอีกเป็นอเนกประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงส่งเสริมเยาวชนไทยทุกระดับการศึกษา ให้พึงใจและสนใจดนตรีไทยอันเป็นวัฒนธรรมประจำชาติ อาทิ การทรงส่งเสริมให้จัดการเรียนการสอนดนตรีและนาฏศิลป์ไทยแก่นักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา ที่โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ครูดนตรีไทยระดับประถมศึกษา ได้ร่วมกันคิดค้นวิธีการสอนดนตรีแก่เด็ก ให้รับการเล่นดนตรีอย่างสมัครใจและเล่นอย่างต่อเนื่อง ในระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษา โดยทรงมีพระกรุณาธิคุณเสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน และทรงร่วมบรรเลงดนตรีในงานมหาดุริยางค์ไทย ดนตรีไทยมัธยมศึกษา และในงานชุมนุมดนตรีไทยอุดมศึกษา พระจริยาวัตรอันเป็นอุปการคุณนี้ ยังให้นักดนตรีทั้งครู ศิษย์ และผู้ร่วมงาน บังเกิดความปีติซาบซึ้ง เกิดพลังใจในอันที่จะสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของไทยซึ่งมีมาแต่โบราณกาล ให้ยั่งยืนสืบไป นับได้ว่าทรงเล็งเห็นประโยชน์อันจะเกิดแก่สังคมส่วนรวมในระยะยาว ด้วยการปลูกฝังให้เยาวชนเป็นผู้มีค่านิยมอันพึงประสงค์และมีพฤติกรรมที่ถูกต้องเหมาะสม

อนึ่ง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยังได้ทรงอนุรักษ์การดนตรีไทยให้มีรากฐานมั่นคงและพัฒนา โดยพระราชทานพระราชูปถัมภ์แก่การ

ดนตรีไทยอีกเป็นอันมาก อาทิ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมภาพ ทฤษฎี และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับเครื่องดนตรี เพื่อทำหนังสือเครื่องดนตรี รวมทั้งประวัติ ทั้งยังโปรดเกล้าฯ ให้เชิญครูผู้เชี่ยวชาญทางด้านดนตรีและทางขับร้องมาบันทึกเสียง ให้ทำนองโน้ตเพลงเก่าที่ชำรุดขาดหายและเขียนขึ้นใหม่ให้เรียบร้อย

นอกจากนี้ ยังได้พระราชทานพระราชานุญาตแก่ครูดนตรีไทยซึ่งชราและยากจนให้ได้รับความสุขสบายขึ้น การอันใดที่เกี่ยวกับการดนตรีซึ่งกำลังจะสูญหายไปก็ทรงรับเป็นพระราชภารกิจฟื้นฟูขึ้น อาทิ ทรงรับเป็นองค์ประธานกิตติมศักดิ์ โครงการดนตรีไทยปีพายุภัยพิบัติบรรพ์ ซึ่งศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้ดำเนินงาน ด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งด้านเอกสารหลักฐาน บรรเลง โน้ตเพลง และรวมทั้งการเชิญผู้มีความรู้ทางด้านนี้ที่ยังเหลืออยู่มาร้องเพลง บันทึกเทป และทรงส่งเสริมอย่างเต็มที่ในการจัดสร้างเครื่องดนตรีปีพายุภัยพิบัติบรรพ์ ให้ครบวงตามแบบเดิม โดยทรงรับพระราชภาระในการติดต่อขอไม้จากประเทศพม่า เพื่อนำมาสร้างเครื่องดนตรีดีกดับบรรพ์ โดยเฉพาะพระอัจฉริยภาพทางด้านดุริยางคศาสตร์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี รวมทั้งพระเมตตาคุณที่ทรงส่งเสริมเยาวชนไทยให้ใส่ใจในการดนตรีไทย ทรงบำเพ็ญพระองค์เป็นแบบอย่างอันเยี่ยมยอด ที่ทรงสามารถโน้มน้าวเยาวชนไทยให้ชื่นชม ภาควงมีใจดนตรีประจำชาติของตน และพระมหากรุณาธิคุณซึ่งพระราชทานพระราชานุญาต ในการอนุรักษ์และพัฒนาดนตรีไทยนับเป็นพระเกียรติคุณอันน่ายกย่องสรรเสริญให้ปรากฏสืบไป สภามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงมีมติเป็นเอกฉันท์ ขอพระราชทานพระราชานุญาต ทูลเกล้าฯ ถวายปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต เพื่อเป็นเกียรติและสิริมงคลแก่มหาวิทยาลัยสืบไป”

พระปรีชาสามารถทางด้านทัศนศิลป์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเริ่มศึกษาศิลปะจากโรงเรียนจิตรลดาที่นครปฐม ปานพิพัฒน์ และครูเกอร์โอะ โยมูระ และยังมีครูพิเศษอีก 2 ท่านคือ อาจารย์จักรพันธ์ โปษยกฤต และอาจารย์พิริยะ ไกรฤกษ์ รวมทั้งอาจารย์จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ และอาจารย์ภาวาส บุนนาค ที่ถวายคำแนะนำเรื่องศิลปะ

นอกจากกระบวนการศึกษาศิลปะในโรงเรียนแล้ว ประสบการณ์ตรงของพระองค์ ในสภาพแวดล้อมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสร้างสรรคงานจิตรกรรมสีน้ำมันอย่างมากมาย ในช่วงปีพุทธศักราช 2502 ถึง 2510 นั้น ย่อมเป็นพลังสำคัญในการกระตุ้นให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงใฝ่พระทัยในการสร้างสรรคงานศิลปะด้วย

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทอดพระเนตรเห็นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงวาดภาพสีน้ำมัน ก็ทรงอยากวาดบ้าง และขอพระราช

ทานสีเหลือง ๆ มาวาด ได้ผลงานเป็นภาพแจกันสีม่วงปักดอกไม้สีเหลือง ทรงเล่าพระราชทานว่า ระหว่างที่ทรงวาดภาพนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงสอนเรื่องสี เรื่องแสงเงาบ้าง เช่น แสงเข้าทางนี้เงาจะเป็นอย่างนี้ (อ้างใน ทอสีเทียบฝัน 2538 : 3)

ภาพฝีพระหัตถ์ของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในช่วงที่ทรงศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นับว่าทรงกล้าแสดงออกทางด้านศิลปะเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นภาพสีน้ำมัน “แจกันสีม่วง” ภาพสีเทียน “ต้นหางนกยูง” ในปีพุทธศักราช 2506 (พระชนมายุ 8 พรรษา) ภาพสีน้ำ “ดอกไม้ในอ่างแก้ว” ปีพุทธศักราช 2510 รวมทั้งภาพสีน้ำ “หน้ากากงู” ภาพทิวทัศน์และภาพดอกไม้อื่นๆ ที่ไม่ปรากฏปีศักราช นอกจากนั้นก็เป็ภาพวาดลายเส้นที่เป็นภาพเหมือน เป็นส่วนใหญ่ เช่น ภาพทูลหม่อมพ่อ ภาพคุณยาย ภาพท่านผู้หญิงสง่า อิงคุลาพันธ์ ในช่วงปีพุทธศักราช 2510 รวมทั้งภาพวาดลายเส้นอื่นๆ ในช่วงเวลานั้นไม่ว่าจะเป็นภาพต้นไม้ สุนัข ศาลาไทย ดอกไม้ ฯลฯ ซึ่งภาพวาดลายเส้นเหล่านั้นได้แสดงความบริสุทธิ์ในการแสดงออกที่ถ่ายโยงความเหมือนและบุคลิกของแบบหรือสื่อไว้ได้อย่างยิ่ง

ในช่วงปีพุทธศักราช 2525 ถึง 2528 ซึ่งเป็นช่วงที่ทรงศึกษาในระดับการศึกษาดุษฎีบัณฑิต ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2524-2529) ทรงท่อม์เทการเขียนภาพกว่า 50 ภาพ ทั้งภาพสีน้ำ สีน้ำมัน และสีโปสเตอร์ เป็นภาพที่มีเนื้อหาสาระเป็นภาพทิวทัศน์ ภาพอาคารสิ่งก่อสร้าง ภาพดอกไม้ ภาพสัตว์ ภาพจินตนาการ ภาพเกี่ยวกับชีวิตและการทำงาน ภาพฝีพระหัตถ์เหล่านี้ แม้จะมีได้แสดงทักษะในการเขียนภาพระบายสีเหมือนศิลปินอาชีพ แต่พระองค์ได้ทรงแสดงการตัดสินใจพระทัยในการระบายสีอย่างอิสระและมั่นคง แสดงความบริสุทธิ์พระทัยในการแสดงออกแต่ละภาพ มีภาพหลายภาพที่แสดงความสวยงามโดดเด่นยิ่ง ดังตัวอย่างเช่น ภาพสำราญ (2525) ภาพมองจากพระอุโบสถวัดพระแก้ว (2525) ภาพสาวน้อยในไร่อ้อย (2526) ภาพแสงจันทร์ (2526) ภาพฟ้าอุ่มฝน (2526) ภาพโดดเดี่ยว (2526) ภาพดอกบัว (2526) ภาพเหวนรก (2526) ภาพแม่ (2526) ภาพทะเลภูผา (2527) ภาพนกมาริกัว ชันเบิร์ด (2527) ภาพหลังพระตำหนักทักษิณราชินีเวศน์ (2527)

ภาพสีน้ำมัน “สำราญ” (2525) เป็นภาพไก่ 3 ตัวริมรั้ว ที่แสดงสีสรรพ์สดใส ทรงระบายสีอย่างกระฉับกระฉ่ง ลักษณะของไก่เป็นไปอย่างธรรมชาติ เคลื่อนไหวและคล่องตัว ภาพสีน้ำ “มองจากพระอุโบสถวัดพระแก้ว” (2525) เป็นภาพสีน้ำที่ใสสะอาด แสดงโครงสร้างของอาคารต่างๆ ได้อย่างชัดเจน ภาพสีน้ำ “สาวน้อยในไร่อ้อย” (2526) เป็นภาพการใช้แรงงานของหญิงสาวและคนงานอีก 3-4 คน กำลังขนอ้อยขึ้นรถบรรทุก ทรงแสดงภาพไร่อ้อยและการตัดสินใจพระทัยระบายสีอย่าง

รวดเร็วจริงจัง ภาพสีน้ำมัน “แลจันท์” (2526) ที่ทรงเขียนจากบทกวีจินของหลี่ไป ภาพหญิงสาวบนเตียงสีขาวส่องสว่างท่ามกลางห้องและห้องฟ้ามืด ดวงจันทร์สีเหลืองอ่อนในสรวงไกลโพ้น เป็นภาพผลงานที่แสดงถึงคุณภาพเชิงกวีที่งดงามกินใจ ภาพสีน้ำมัน “โดดเดี่ยว” (2526) เป็นภาพถึงน้ำแขวนโดดเดี่ยวอยู่บนรั้วลวดหนาม มองจากมุมต่ำตัดกับท้องฟ้ากว้าง แสดงสัญลักษณ์ของถึงน้ำที่โดดเดี่ยวและลวดหนามอันแหลมคม ภาพสีน้ำมัน “เหวนรก” (2526) ที่ทรงใช้สีเหลืองสดรุนแรงจนทำให้ระลึกถึงภาพผีพระหัตถ์สีน้ำมันของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ภาพสีน้ำ “แม่” (2526) เป็นภาพสตรีชุดแดงและน้ำเงินกำลังอุ้มเด็กน้อยที่มีผ้าห่อสีฟ้า น้ำเงิน ดวงหน้าสะอาดทั้งแม่และลูก ท่ามกลางอากาศเว้งว่างรอบกายสีออกเหลืองน้ำตาล ภาพสีน้ำ “ทะเลภูเขา” (2527) แสดงคลื่นขุนเขาต่างๆ สีน้ำตาลม่วง น้ำเงิน เหลือบขาวด้วยการแสดงพื้นกระดาษผ่านสีโปร่งใส ให้ความรู้สึกถึงขุนเขาที่เป็นเสมือนสัญลักษณ์ที่ต้องตีความอยู่ในใจ ภาพสีน้ำมัน “หลังพระตำหนักทักษิณราชธานีเวศน์” (2527) ทรงวาดภาพนี้ที่นครราชสีมา แสดงราวตากผ้าที่ผูกโยงไว้กับต้นไม้หลากสี สีแดงสด น้ำตาล เขียว เหลือง ผ่าบนราวสีม่วง น้ำตาล แสดงภาพรวมที่สดใส สนุกสนาน มีชีวิตและงดงาม

หลังจากที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงทุ่มเทการเขียนภาพตลอดเวลา 3-4 ปีนั้นแล้ว ก็ทรงเขียนภาพเรื่อยมาอย่างต่อเนื่อง เป็นภาพทิวทัศน์ ภาพดอกไม้ ภาพหุ่นนิ่ง

อีกช่วงเวลาที่ภาพจิตรกรรมฝีพระหัตถ์ของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พัฒนาไปอีกระดับหนึ่ง ระหว่างปีพุทธศักราช 2532-2533 เป็นช่วงที่ทรงแสดงออกถึงการตัดสินใจพระทัยในการระบายสีอย่างรวดเร็ว แม่นยำ แสดงปรากฏการณ์อย่างจับปล้น ทั้งภาพสีน้ำ สีน้ำมัน และภาพเขียนแบบจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ภาพชุดสีน้ำที่ทรงเขียนที่หอประชุมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 6 พฤศจิกายน 2532 จำนวน 6 ภาพคือ ภาพช้างสีฟ้า ช้างสีแดง ช้างสีเขียวชุดดอกไม้ ภาพนักดนตรีห้องวง (ภาพอาจารย์นิกร จันทคร) ภาพบัวขาว และภาพขอบคุณภาพเขียนจีน “ต้นไผ่” (2533) ทรงแสดงความฉับไวของรอยพู่กันจีน ต้นไผ่ นก และตัวหนังสือจีน ประหนึ่งนักเขียนจีน และภาพสีน้ำมัน “ยักษ์พันธุ์ใหม่” (2533) ที่ทรงเขียนที่หอศิลปกรรมศรีนครินทรวิโรฒ (อาคาร 4) ในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (19 พฤศจิกายน 2533) ทรงเขียนภาพสีน้ำมันจากสื่อลพระทัยจิตรกรรมไทยเป็นภาพยักษ์จับลิง ทรงระบายด้วยเกรียงระบายสี บริเวณภาพสีสดใสหนักแน่น และระบายสีบริเวณพื้นด้วยสีผสมขาว รอยพู่กันขนาดใหญ่ และทรงระบายอย่างรวดเร็วมาก

หลังจากนั้นก็ทรงเขียนภาพเป็นงานอดิเรกรวมทั้งทรงสร้างสรรค์ในโรกาสด่าง ๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นภาพเขียนสีน้ำ ภาพเขียนแบบจีน ภาพเขียนคอมพิวเตอร์ รวมทั้งงานศิลปะเครื่องปั้นดินเผา

ภาพฝีพระหัตถ์สีน้ำ “เตาผิงที่ผาแดง” (2537) ที่ทรงเขียนขึ้นเมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรที่จังหวัดตาก เป็นภาพสีน้ำสีคล้ำออกแดงและสีน้ำตาลแต่ใสสะอาด จัดภาพในมุมมองตรงหน้าเตาผิง มองผ่านหน้าต่างเป็นภาพทิวทัศน์เห็นไกลไปเบื้องหลัง ประมาณครึ่งหน้าต่างสีสดใสตัดกับภาพรวมหน้าเตาผิงและเปลวไฟลุกพลิวอยู่ในเตา ทั้งพื้นภาพแสดงความผสมกลมกลืนของมิติต้น ภาพเขียนแบบจีน “นกและดอกบัว” (2536) การละเลงพู่กันเป็นภาพใบบัว เส้นก้านที่ลากอย่างฉับพลัน รอยสีแห้งเป็นเส้นขาด และภาพนก จะฉานสวยงาม ภาพเขียนแบบจีน “ช่างพลาย” (2538) เป็นภาพหัวช่าง 2 หรือ 3 ตัว ทรงลงพระนามและวันเดือนปี เป็นภาษาจีน แม้จะทรงลากเส้นให้ขาลง หมึกจีนค่อนข้างแห้ง แต่ก็ให้ความรู้สึกมั่นคงของเส้นและรูปทรงของช่างเป็นอย่างดี

ส่วนภาพเขียนคอมพิวเตอร์ที่ทรงใช้คอมพิวเตอร์เป็นสื่อสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นภาพช่างที่ทรงวาดในส่วนนิทรรศการของคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2 พฤศจิกายน 2537 ณ หอสมุดกลาง หรือ “ภาพปีกุน” (2538) ที่ทรงแสดงพระปรีชาสามารถในการสื่อคอมพิวเตอร์ควบคุมเส้นได้อย่างมั่นพระทัยยิ่ง¹

ทางด้านภาษาและวรรณกรรม สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ไว้มากมาย ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ มีทั้งสารคดีและงานวิชาการ รวมทั้งงานอื่นที่เป็นโครงการในพระราชดำริและโครงการอื่นเพื่อพัฒนาประเทศ ดังบรรณนิทัศน์พระราชนิพนธ์ส่วนหนึ่ง ดังนี้

กษัตริยานุสรณ์. กรุงเทพฯ: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2520. 1 เล่ม. (ไม่ปรากฏเลขหน้า). ภาพประกอบ.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ กษัตริยานุสรณ์ ขณะทรงศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ทรงใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยและโคลงสี่สุภาพ สดุดีพระเกียรติคุณ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ปฐมบรมราชจักรีวงศ์ เค้าโครงเรื่องทรงใช้ “ไทยรบพม่า” เป็นแนว ภาพประกอบโดยจักรพันธ์ุ โปษยกฤต มีคำอธิบายเป็นภาษาอังกฤษ

การพัฒนาวัตกรรมการเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษาดุสิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2529. (อัตสำเนา).

การวิจัยการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยทรงศึกษาหลักสูตรภาษาไทย สภาพปัญหาการเรียนการสอนจากเอกสารต่างๆ และจากการประชุมครูผู้สอน แล้วนำข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรม ใช้ทดลองสอนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสาธิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน จำนวน 31 คน เมื่อเสร็จสิ้นการสอนแล้ว ได้สัมภาษณ์ครูผู้สอนและนักเรียนทุกคน เพื่อทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพของนวัตกรรม ผลปรากฏว่านวัตกรรมดังกล่าวเป็นนวัตกรรมที่มีคุณภาพอยู่ในเกณฑ์ดี สอดคล้องกับหลักสูตร ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น เกิดความรักและภูมิใจในภาษาไทย มีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาค้นคว้าภาษาไทยเพิ่มเติม

เกาะในฝัน. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2529. 56 หน้า. ภาพประกอบ.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าถึงการตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เมื่อครั้งเสด็จประพาสหมู่เกาะสวยงามในจังหวัดภาคใต้ฝั่งตะวันตก จังหวัดภูเก็ต พังงา กระบี่ เมื่อปีพุทธศักราช 2516 ทรงเล่าเป็นบันทึกประจำวัน เริ่มวันที่ 16-21 เมษายน 2516 ตั้งแต่เสด็จจากกรุงเทพฯ ถึงภูเก็ต และประทับเรือเสด็จ ไปยังเกาะต่างๆ ที่ทรงบรรยายไว้มีหลายเกาะ เช่น เกาะปันหยี่ เกาะพีพีดอน หมู่เกาะห้อง เป็นต้น

แก้วจอมแก่น. โดยแวนแก้ว (นามแฝง). ภาพโดยเหมียว (นามแฝง). กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2526. 128 หน้า. ภาพประกอบ.

“แวนแก้ว” เป็นพระนามแฝงของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์แก้วจอมแก่น ประกอบด้วยเรื่องสั้น 23 เรื่อง ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน โดยมีแก้ว พี่ไก่ น้องเล็ก นิด และคนอื่นๆ ร่วมผจญภัยตามสถานที่ต่างๆ เช่น ชายทะเล สวนหลังบ้าน ห้องเรียน เป็นต้น จากความแก่นของแก้วในเรื่อง ได้ทรงแทรกเกร็ดความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตอย่างแนบเนียน เช่น เรื่อง “จันทร์องค์อาศ” ผู้อ่านจะได้รับความรู้แบบชาวบ้าน จากการตีเกราะเคาะไม้ของลุงผ่องด้ง “ผ่างๆ ผ่างๆ” หรือบางคนเชื่อว่า “ถ้าเอามัดไปเฉาะโคนต้นไม้แล้วจะทำให้ลูกตก”

แก้วจอมขน. โดยแวนแก้ว (นามแฝง) ภาพโดยเหมียว (นามแฝง). กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2526. 116 หน้า. ภาพประกอบ.

พระราชนิพนธ์เล่มนี้ต่อจากแก้วจอมแก่น ตัวละครในเรื่องยังคงเป็นแก้วและคณะ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์เป็นเรื่องราวสำหรับเด็ก มีแก้วเป็นตัวเอกของเรื่อง สมาชิกในครอบครัวและเพื่อนๆ เป็นตัวประกอบ แต่ละเรื่องเกิดขึ้นที่บ้านและโรงเรียน ดำเนินเรื่องเป็นตอนๆ มีทั้งหมด 18 ตอน แต่ละตอนล้วนเป็นความสนใจของแก้ว แต่แทรกความรู้และชักนำให้เด็ก ๆ เป็นคนดี

แกะรอยโสม. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2534. 285 หน้า. ภาพประกอบ.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเล่าถึงสิ่งที่ทรงพบเห็นพระราชกรณียกิจและพระราชจริยาวัตรในการเสด็จเยือนประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี (เกาหลีเหนือ) ระหว่างวันที่ 18-19 มีนาคม พ.ศ. 2524

ขบวนการนกกางเขน. แปลจาก *Rossingnols on Cage* by Madeleine Treherne โดยแวนแก้ว. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531. 80 หน้า. ภาพประกอบ.

จองหลุยส์กับเพื่อนๆ ร่วมกันเป็นขบวนการนกกางเขน วันหนึ่งเด็กๆ มาประชุมทำแผนที่ที่ห้องใต้ดินในบ้านของจองหลุยส์ ประตูกำลังถูกแจกโดยไม่มีใครทราบเด็กๆ อยู่ภายใน พ่อแม่ต่างตามหาลูกของตน ในที่สุดครุฑก็ถึงห้องใต้ดิน จึงพากันไปค้นหาเด็กๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ ทำให้เด็กๆ ได้พบสมบัติเก่าแก่ประจำตระกูลของเจ้าชายนิโกลาส์ ดังนั้น ปู่ของเจ้าชายนิโกลาส์จึงรับอุปการะเด็กยากจนในขบวนการนกกางเขน ให้ได้รับการศึกษาต่อเป็นการตอบแทน

ขอให้เจ้าภาพจงเจริญ. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535. 207 หน้า. ภาพประกอบ.

พระราชนิพนธ์เมื่อครั้งเสด็จ เยือนประเทศฟิลิปปินส์ เพื่อทรงรับรางวัลแมกไซไซ ระหว่างวันที่ 27 สิงหาคม 2534 ถึงวันที่ 2 กันยายน 2534 ทรงบันทึกเรื่องการรับรางวัลแมกไซไซ การเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมสถานที่สำคัญ เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ธนาคารพัฒนาเอเชีย สถาบันค้นคว้าเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน เป็นต้น และพระราชกรณียกิจขณะทรงซ้อมและรับรางวัลแมกไซไซ

เขมรสามยก. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537. 309 หน้า. ภาพประกอบ.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศกัมพูชารวม 3 ครั้ง หรือ 3 ยก ดังนั้น เขมรยก 1 วันที่ 25-27 สิงหาคม 2535 เขมรยก 2 วันที่ 8 มกราคม 2536 และเขมรยก 3 วันที่ 12-18 มกราคม 2536 ทรงรวบรวมเรื่องราวบันทึกความทรงจำทั้งในด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ พร้อมทั้งภาพประกอบเรื่องที่สมบูรณ์

ความคิดคำนึง. กรุงเทพฯ : ธนาครกสิกรไทย, 2527. 1 เล่ม. (ไม่ปรากฏเลขหน้า).

“ความคิดคำนึง” เป็นหนังสือที่รวบรวมบทพระราชนิพนธ์สั้น ๆ ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ระหว่าง พ.ศ. 2514-2519 ขณะทรงศึกษาวิชาฝรั่งเศส ณ โรงเรียนจิตรลดา และคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงรู้สึกประทับใจในลีลาการพระราชนิพนธ์บทกวีฝรั่งเศส จึงได้ทรงพระราชนิพนธ์ทรงกรองเป็นภาษาฝรั่งเศส ตามฉันทลักษณ์แบบโบราณ และทรงพระราชนิพนธ์เป็นภาษาไทยเทียบเคียงทุกบท มีภาพวาดลายเส้นประกอบเรื่อง มีการแปลเป็นภาษาอื่น ๆ อีก 3 ภาษา ได้แก่ ภาษาอังกฤษ ซึ่งถอดความโดยจรัสศรี วัชรภักย์ ภาษาเยอรมัน ถอดความโดย ทิพย์สุดา สุนทรเวช และภาษาจีน ในหน้าหนึ่งจึงมี 5 ภาษา คือคำประพันธ์ที่เป็นภาษาฝรั่งเศส ไทย อังกฤษ เยอรมัน และจีน แต่ละภาษาจะบอกปีที่ทรงประพันธ์ไว้ หนังสือเล่มนี้แสดงพระปรีชาสามารถในด้านอักษรศาสตร์และการประพันธ์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่ทรงเข้าถึงปรัชญาชีวิตและวิถีทางทางธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง

คำฉันท์ดุจฎิสังเวยและกาพย์ขับไม้. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ, 2527. 54 หน้า.

หนังสือเล่มนี้รวมคำฉันท์ดุจฎิสังเวยและกาพย์ขับไม้ 2 ฉบับ เป็นพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับแรกทรงพระราชนิพนธ์เมื่อครั้งพระราชพิธีรับสมโภชและขึ้นระวางช้างพังชื่อ “พระศรีนราธิราชกิริณี” ที่จังหวัดนราธิวาส ซึ่งกระทรวงมหาดไทยและประชาชนจังหวัดนราธิวาสได้ขอพระราชทานน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระราชพาหนะคู่บารมีตามพระราชประเพณี ฉบับที่สอง ทรงพระนิพนธ์เนื่องในพระราชพิธีสมโภชและขึ้นระวางช้าง 3 เชือกคือ พระเศวตภาสุรคเชนทร์ พระเทพวัชรกิริณี และพระบรมนขทัต มีคำแปลศัพท์ประกอบเพื่อช่วยให้นักเรียนและนักศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าความรู้ด้านภาษาไทยและขนบธรรมเนียมประเพณี

คืนฟ้าใส. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2532. 478 หน้า. ภาพประกอบ.

บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อคราวเสด็จพระราชดำเนินเปิดศาลาไทยที่สร้างคลุมหินซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยย่อไว้ ณ เมืองนอร์แคป ประเทศนอร์เวย์ เมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2532 และได้เสด็จเยี่ยมชมสถานที่สำคัญ รวมทั้งเมืองต่างๆ ที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินเมื่อ 80 ปีมาแล้ว ทำเล่มมีภาคผนวกพระราชนิพนธ์ไกลบ้านในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฉบับที่ 27-31

จารึกพบที่ปราสาทพนมรุ้ง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจารึกภาษาตะวันออก ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521. 302 หน้า. ภาพประกอบ. (อัดสำเนา)

พระราชนิพนธ์เล่มนี้ เป็นการอ่านและแปลจารึกสันสกฤตและเขมร ซึ่งพบที่ปราสาทพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 10 หลัก เป็นจารึกสันสกฤต 7 หลัก มีหลักหนึ่งที่เป็นจารึกเป็นฉันทลักษณ์หลายแบบคือ วัลันตติลล กุปชาติ อินทรวีเชียร อุเปนทรวิเชียร มาลินี โศกล และอารยา ส่วนจารึกเขมรเป็นจารึกที่ไม่สมบูรณ์หักเป็นชิ้นเป็นท่อนเล็กๆ จึงศึกษาข้อความที่เหลือจากจารึกเขมรที่พบแล้วและรู้จักดี ผลจากการศึกษาค้นคว้ามีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเสนอข้อมูลในด้านภาษาศาสตร์ สังคมวิทยา ประวัติศาสตร์ และศาสนา โดยเฉพาะศาสนาที่เด่นชัดในสมัยอาณาจักรขอมนั่นคือ พราหมณ์ ไศวนิกาย ในบทนำมีเรื่องการนำชมปราสาทพนมรุ้ง กล่าวถึงที่ตั้งและสิ่งแวดล้อม ลักษณะทางธรณีวิทยา และลักษณะต่างๆ ไปในการก่อสร้างปราสาทแห่งนี้

จิตรลดาหัวใจ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โรงเรียนจิตรลดา, 2534. 245 หน้า. ภาพประกอบ. (จัดพิมพ์เนื่องในมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ และฉลองโรงเรียนจิตรลดาที่มีอายุครบ 36 ปี)

รวบรวมบทพระราชนิพนธ์ของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองที่เป็นภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส รวมทั้งภาพฝีพระหัตถ์ที่ทรงไว้ขณะทรงศึกษา ณ โรงเรียนจิตรลดา ซึ่งแสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณด้านศิลปะ วรรณกรรม และความรู้ในศิลปวิทยาการต่างๆ พร้อมทั้งได้ประจักษ์ในน้ำพระหฤทัยที่ทรงมุ่งมั่นในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจให้เกิดประโยชน์แก่พสกนิกรโดยแท้ นอกจากนั้น หนังสือเล่มนี้ยังประมวลข้อเขียนเกี่ยวกับความประทับใจของครู ผู้ปกครอง และนักเรียน ตลอดจนจนประวัติและ

วิวัฒนาการของโรงเรียนจิตรลดาด้วย

เฉลิมพระเกียรติและรวมพระราชนิพนธ์ (พ.ศ. 2510-2520) สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพฯ : ธนาคารกรุงเทพฯ, 2521. 299 หน้า. ภาพประกอบ. (พิมพ์เนื่องในวโรกาสวันพระราชสมภพ 2 เมษายน 2521)

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกกล่าวถึงการประกาศสถาปนาเจ้าฟ้าสิรินธรเทพรัตนสุดา กิติวัฒนาดุลโสภาคย์ เป็นสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา เจ้าฟ้ามหาจักรีสิรินธร รัฐสีมาคุณากรปิยชาติ สยามบรมราชกุมารี รวมทั้งพระราชประวัติ พระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาและคำถวายพระพร ตอนที่สองรวมพระราชนิพนธ์ เรื่องเกี่ยวกับชาติ ศาสนา ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณคดี สารคดี ตลอดจนดนตรีและทัศนคติต่างๆ ส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่ทรงพระราชนิพนธ์ประกอบการศึกษาในโรงเรียนและในมหาวิทยาลัย เป็นบทความสั้นๆ ที่มีสาระน่ารู้ และแทรกข้อคิดที่น่าสนใจ ท้ายเล่มมีรายการที่มาของพระราชนิพนธ์แต่ละเรื่อง

ชมช่อมาลดี. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2528. 335 หน้า. ภาพประกอบ.

หนังสือพระราชนิพนธ์ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเป็นอันดับสาม เนื่องในวโรกาสที่เสด็จพระราชดำเนินประเทศอินโดนีเซีย ระหว่างวันที่ 2-16 ตุลาคม 2527 โดยเรียบเรียงจากบันทึกที่ทรงเล่าถึงเหตุการณ์ในการเสด็จเยี่ยมชมสถานที่ต่างๆ และพระราชกรณียกิจในแต่ละวัน มีภาพประกอบคำบรรยาย ให้ความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวในประเทศอินโดนีเซีย ท้ายเล่มมีภาคผนวก รายชื่อผู้ตามเสด็จและเพลงที่ใช้ร้องในงานต่างๆ พร้อมทั้งบรรณานุกรมหนังสือและวารสารที่ทรงใช้ค้นคว้าประกอบอ้างอิง

ชมดอกไม้ไกลบ้าน. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2534. 167 หน้า. ภาพประกอบ.

การเสด็จพระราชดำเนินประเทศญี่ปุ่นระหว่างวันที่ 19-30 มิถุนายนพ.ศ. 2533 ของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทรงเปิดงานเอกซ์โปเสด็จทอดพระเนตรนิทรรศการและเสด็จเยี่ยมชมกิจการอุตสาหกรรม ศูนย์อวกาศสถานที่สำคัญของญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังมีพระราชกรณียกิจอื่นๆ รวมทั้งพระราชจริยวัตรส่วนพระองค์

ทวิภาคสัญจร. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2535. 243 หน้า. ภาพประกอบ.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนิน ประเทศฝรั่งเศส 2 ครั้ง ในช่วง วันที่ 16-21 พฤษภาคม 2535 และวันที่ 27-31 พฤษภาคม 2535 ทอดพระเนตร Musée National des arts et traditions populaires Mission Etrangères de Paris โรงพยาบาล Raymond Poincare หอจดหมายเหตุของกระทรวงต่างประเทศ หอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอเอฟเฟล งานเอกซ์โป เสด็จเปิดงานลัปดาห์ไทย เป็นต้น

ทศบารมีในพุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525. 184 หน้า. (อิตสำเนา)

พระราชนิพนธ์งานวิจัยเรื่อง บารมีในพุทธศาสนาที่ทรงค้นคว้าจากคัมภีร์ หนังสือต่างๆ อย่างกว้างขวางและมากที่สุด โดยทรงมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางความหมายของศัพท์คำว่า “บารมี” ตามที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเถรวาทที่แต่งขึ้นในยุคต่างๆ โดยใช้วิธีการ 2 อย่างคือ การศึกษาวิธีการประกอบศัพท์และการศึกษาคำศัพท์ที่อยู่ในคำแวดล้อม (Context) ที่ปรากฏในคัมภีร์ จากการศึกษาพบว่า คำว่า “บารมี” ในยุคแรกหมายถึงความเป็นเลิศ ความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ในด้านใดก็ได้ แต่ต่อมาจะหมายถึงความเป็นเลิศหรือความสมบูรณ์เฉพาะในธรรมะหมวดใดหมวดหนึ่งในพุทธศาสนา และในที่สุดบารมีก็หมายถึง เป้าหมายสูงสุดของพุทธศาสนา นั่นคือ “นิพพาน” ส่วนในยุคหลังคำว่า “บารมี” หมายถึง ธรรมะหรือวิธีการ 10 ประการ ที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติได้บรรลุถึงนิพพาน จึงนับได้ว่าเป็นงานวิจัยที่รวบรวมความรู้เรื่องบารมีไว้อย่างสมบูรณ์

ท้าวห้องใจ. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2528. 244 หน้า. ภาพประกอบ.

บทพระราชนิพนธ์เนื่องในโอกาสที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศออสเตรเลีย ตามคำกราบบังคมทูล อัญเชิญของรัฐบาลประเทศออสเตรเลีย ระหว่างวันที่ 17-29 ตุลาคม 2527 ทอดพระเนตรกิจการต่างๆ อันเป็นความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ความเป็นอยู่ ศิลปะและวัฒนธรรมของชนชาติออสเตรเลีย ตลอดจนเทคโนโลยีต่างๆ และมีพระราชประสงค์ถ่ายทอดให้ชาวไทยได้รับรู้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศ จึงได้ทรงบันทึกการเสด็จพระราชดำเนิน พร้อมทั้งพระราชทานลายพระหัตถ์ ตั้งชื่อ บทพระราชนิพนธ์นี้ว่า “ท้าวห้องใจ” หมายถึง “จึงใจ” อันเป็นสัญลักษณ์ของประเทศออสเตรเลีย มีคำบรรยายภาพและลายฝีพระหัตถ์ประกอบ

ทัศนจากอินเดีย. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2530. 473 หน้า.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ตามบันทึกที่ทรงถึง “เพื่อนๆที่รักทุกคน” เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศสาธารณรัฐอินเดีย ระหว่างวันที่ 10-28 มีนาคม 2530 ทรงเล่าเรื่องสิ่งที่ได้ทอดพระเนตรอันเป็นความรู้ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ศาสนา และลัทธิธรรมเนียมต่าง ด้วยพระราชประสงค์ที่จะให้ชาวไทยได้รับรู้ เช่นเดียวกับที่ทรงบันทึกเล่าเรื่องการเสด็จเยือนประเทศอื่นๆ มีภาพประกอบการบรรยายตลอดเล่ม

ไทยเที่ยวพม่า. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2529. 335 หน้า. ภาพประกอบ.

บทพระราชนิพนธ์เนื่องในวโรกาสที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า ตามคำกราบบังคมทูลอัญเชิญของนายอู เนวิน ประธานพรรคโครงการสังคมนิยมพม่า เมื่อวันที่ 21-31 มีนาคม 2529 รวมเวลา 11 วัน ทรงบันทึกเหตุการณ์และทรงพระราชนิพนธ์เป็นจดหมายถึง “หญิง” พระสหายรุ่นน้องที่คุ้นเคยกัน รวมทั้งสิ้น 11 ฉบับ แต่ละฉบับเล่าถึงสภาพบ้านเมือง ภูมิประเทศ ความเป็นอยู่ โบราณสถาน และโบราณวัตถุของพม่าซึ่งงดงามและทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีภาพประกอบตลอดเล่ม

บุหงารำไป. กรุงเทพฯ : ธนาคารทหารไทย, 2528. 151 หน้า. ภาพประกอบ. (หนังสือประกอบนิทรรศการเรื่อง ศิลปะอินโดนีเซีย จัดแสดง ณ พระที่นั่งอัคราวิจิตรพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร 1 เมษายน - 21 พฤษภาคม 2528 ในวโรกาสวันคล้ายวันพระราชสมภพครบ 30 พระชันษา)

หนังสือเล่มนี้ เป็นบทพระราชนิพนธ์นำชมนิทรรศการของที่ระลึกซึ่งได้จากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศอินโดนีเซียของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงอธิบายถึงศิลปวัฒนธรรมของอินโดนีเซีย เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม ผ้าปาเต๊ะ ศิลปะการแสดงหนังวาหยัง และพระราชทานแนวคิดเปรียบเทียบระหว่างดนตรีไทยกับดนตรีอินโดนีเซีย นอกจากนี้ หนังสือเล่มนี้ยังประมวลภาพพระฉายาลักษณ์ในพระราชอิริยาบถต่างๆ และของที่ระลึกจากชาวอินโดนีเซีย มีบรรณานุกรมท้ายเล่ม

เบ็บบั่นเบ็บบ่มด. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2533. 361 หน้า. ภาพประกอบ.

บทพระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือน ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

อย่างเป็นทางการ ระหว่างวันที่ 15-22 มีนาคม 2533 ทรงเล่าเรื่องการเสด็จพระราชดำเนินตั้งแต่ท่าอากาศยานวัดไทร นครเวียงจันทน์ การเสด็จเยือนโรงเรียนมหาวิทยาลัย ทรงศึกษาและดูงานด้านการศึกษา การชลประทาน ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการแสดงและการแต่งกาย ท้ายเล่มมีภาคผนวกพระราชดำรัสตอบและคำปราศรัยของบุคคลสำคัญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ประพาสอุทยาน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2538. 265 หน้า. ภาพประกอบ.

พระราชนิพนธ์เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศอังกฤษและสวิตเซอร์แลนด์ ศึกษาภูมิประเทศ ขนบธรรมเนียมประเพณี การดำเนินงานของส่วนราชการที่น่าสนใจ เช่น สภาภาษาชาติ พิพิธภัณฑสถานและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น

ปริศนาดวงดาว. กรุงเทพฯ : ธนาकारไทยพาณิชย์, 2532. 315 หน้า. ภาพประกอบ.

ปริศนาดวงดาวเป็นพระราชนิพนธ์ที่ทรงบันทึกเหตุการณ์ พร้อมพระราชกรณียกิจในระหว่างการเสด็จ ทวีปยุโรป วันที่ 10-26 มกราคม พ.ศ. 2532 แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ภาคคือ ภาคที่ 1 การเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศฝรั่งเศส เพื่อทรงดูงานด้านการสำรวจระยะทางไกล ทรงเยี่ยมชมหน่วยงานต่างๆ ที่ทำงานโดยใช้ข้อมูลจากภาพถ่ายทางอากาศและสัญญาณดาวเทียม นอกจากนั้น ได้เสด็จ ไปยังสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ และสถานที่ที่น่าสนใจทางศิลปวัฒนธรรม ภาคที่ 2 การเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศเนเธอร์แลนด์ เพื่อทรงศึกษาวิชาการต่างๆ ในสถาบัน ITC (International Institute for Aerospace Survey and Earth Sciences) ซึ่งมีชื่อเสียงทางด้านภารกิจหลักด้านการสำรวจ การจัดการและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และภาคสุดท้ายเป็นการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงพักผ่อนที่ประเทศเบลเยียม

พุทธศาสนสุภาษิตคำโคลง. กรุงเทพฯ : สมาคมศูนย์วัฒนธรรมไทย-สาธารณรัฐเกาหลี, 2527. 1 เล่ม. (ไม่ปรากฏเลขหน้า)

รวมคำโคลงสุภาษิต 45 บท ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นโดยทรงศึกษาจากหนังสือพุทธศาสนสุภาษิตของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส พุทธศาสนสุภาษิตแต่ละบทเป็นพุทธศาสนสุภาษิตธรรม ซึ่งจะใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้ มีผู้อุทความเป็นภาษาเกาหลี พิมพ์เพิ่มเติมไว้ในเล่มด้วย

มณีพลอยร้อยแสง. รวบรวมโดยอักษรศาสตร์บัณฑิต รุ่น 41 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2533. 671 หน้า.

บทพระราชนิพนธ์นี้ พระสหายร่วมรุ่นแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รวบรวมขึ้นเพื่อถวายเป็นของขวัญในโอกาสที่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ 3 รอบ ในเล่มรวมบทพระราชนิพนธ์ร้อยกรอง อวยพรปีใหม่ อวยพรวันเกิด วันวิสาขบูชา สักวากลอนสด บทเพลง และบทเพลง พระราชนิพนธ์เกี่ยวกับการเรียนการสอนดนตรี รวมทั้งบทอภิปรายทางภาษาวรรณคดี บทความภาษาไทย บทเรียงความภาษาอังกฤษที่ทรงพระราชนิพนธ์ขณะทรงศึกษา ณ โรงเรียนจิตรลดา ปาฐกถาและพระราชดำรัสเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ การศึกษา อาหารและโภชนาการ การใช้ข้อมูลดาวเทียม และภารกิจของสภากาชาดไทย ตลอดจนพระราชนิพนธ์คำนำที่พระราชทานแก่บุคคลต่างๆ สารคดีการท่องเที่ยว ภาพการ์ตูนผีพระหัตถ์ และปกิณกคดี พระราชนิพนธ์ในเล่มแสดงถึงพระปรีชาสามารถทางด้านอักษรศาสตร์ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ผู้ทรงเป็นทั้งปราชญ์และกวีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ม่วนซื่นเมืองลาว. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 295 หน้า. ภาพประกอบ.

พระราชนิพนธ์การเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 4 ครั้ง ครั้งที่ 1 วันที่ 11 เมษายน 2535 ครั้งที่ 2 วันที่ 16-19 ตุลาคม 2535 ครั้งที่ 3 วันที่ 27 พฤศจิกายน 2535 และครั้งที่ 4 วันที่ 9-14 พฤศจิกายน 2536

มั่งไกลในรอยทราย. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2523. 293 หน้า. ภาพประกอบ, แผนที่.

บทพระราชนิพนธ์นี้เป็นลำดับที่ 11 ในชุดการเสด็จพระราชดำเนินเยือนนานาประเทศอย่างเป็นทางการ “มั่งไกลในรอยทราย” พระราชนิพนธ์เนื่องในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนอีกครั้งหนึ่ง ในครั้งนี้เสด็จพระราชดำเนินตามเส้นทางสายแพรไหม (Silk Road) ซึ่งเป็นเส้นทางการค้าระหว่างประเทศในสมัยก่อนที่ดำเนินการโดยกองคาราวาน เชื่อมการติดต่อค้าขายระหว่างจีนกับแคว้นต่างๆ ในเอเชียและยุโรป มีจุดเริ่มต้นที่เมืองฉางอานหรือซีอาน ผ่านเมืองต่างๆ ทางตะวันตกของจีน ผ่านทะเลทรายโกบี ทะเลทรายตากลามากัน จากนั้นมีเส้นทางต่อไปยังเอเชียกลาง เอเชียใต้ เอเชียตะวันตกและยุโรป แม้ว่าเส้นทางสายแพรไหมจะเสื่อมไปตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 10-15 แต่โบราณสถาน โบราณวัตถุ

ศิลปะ ทัศนกรรม ดนตรี และสิ่งต่างๆ ที่ชนหลายเผ่าสร้างสรรค์ ยังเป็นมรดกอันล้ำค่าของมนุษยชาติที่ควรศึกษาอย่างยิ่ง อีกทั้งยังเป็นมนต์เสน่ห์ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวหลังไหลมาเยี่ยมชมอยู่เสมอ หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าต่อการศึกษาค้นคว้าและการท่องเที่ยว ภาพประกอบที่สวยงามและภาพฝีพระหัตถ์ภาพการ์ตูนที่ทรงสอดแทรกไว้ช่วยเพิ่มอรรถรสให้หนังสือเล่มนี้ยิ่งขึ้น

ย่าแฉนมังกร. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และธนาคารไทยพาณิชย์, 2525. 335 หน้า. ภาพประกอบ.

หนังสือที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นตามบันทึกที่ได้เสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ 12-19 พฤษภาคม 2524 เล่าถึงสิ่งที่พระองค์ได้ทอดพระเนตร เริ่มตั้งแต่การเดินทางจากฮ่องกงถึงกรุงปักกิ่ง เยี่ยมชมกำแพงเมืองจีน เมืองซีอาน ชมการเกษตรของมณฑลเสฉวนและยูนาน ซึ่งให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและการเกษตรของประชาชนชาวจีน ทรงสอดแทรกความคิดเห็น ทำให้ทราบถึงพระราชดำริอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทย และเป็นจดหมายเหตุพระราชกิจรายวันอันทรงคุณค่ายิ่งด้วย ภาคผนวกเป็นหมายกำหนดการ พระราชดำรัส และภาพพฉนฯ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนเยือนประเทศไทย ระหว่างวันที่ 11-15 มีนาคม 2528

เยือนถิ่นอินเดียนแดง. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537. 310 หน้า. ภาพประกอบ.

การเสด็จพระราชดำเนินประเทศสหรัฐอเมริกา โดยทรงผ่านประเทศอังกฤษ และประเทศญี่ปุ่น ระหว่างวันที่ 6-18 พฤศจิกายน 2535 ทรงเล่าเรื่องการเดินทาง การเสด็จฯ ไปยังสถานที่สำคัญต่างๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์อเมริกา พิพิธภัณฑ์อวกาศแห่งชาติ Library of Congress มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด Grand Canyon เป็นต้น

รอยยิ้มหมီးขาว. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537. 281 หน้า. ภาพประกอบ.

รอยยิ้มหมီးขาวเป็นพระราชนิพนธ์ที่ทรงบันทึกเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินเยือนสหพันธรัฐรัสเซีย ระหว่างวันที่ 13-24 มีนาคม 2536 เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจและการเสด็จพระราชดำเนินสถานที่สำคัญต่างๆ และพบปะบุคคลของสหพันธรัฐรัสเซีย

เรื่องเบ็ดเตล็ดจากอิเหนาบางตอน. กรุงเทพฯ : เมืองไทยประกันชีวิต, 2528. หน้า 7-29. ภาพประกอบ.

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์เรื่อง “สิ่งที่ได้จากอิเหนา” เมื่อครั้งทรงเป็นนิสิตปีที่ 3 คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทรงศึกษาบทละครเรื่องอิเหนาในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เฉพาะเล่ม 8-18 ในด้านเนื้อหาทั่วไป ธรรมเนียมประเพณีและการใช้ภาษาตามลำดับของเนื้อความ ซึ่งเป็นตอนที่ดีที่สุดในด้านคุณค่าทางวรรณคดี และเป็นตอนสำคัญของการดำเนินเรื่องทั้งหมด

โรมันสัญจร. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2531. 281 หน้า. ภาพประกอบ.

พระราชนิพนธ์เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินร่วมเป็นคณะกรรมการประกวดหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนระหว่างประเทศหรือ IBBY (International Board on Books for Young People) ณ ประเทศอิตาลี เมื่อเดือนเมษายน 2531 เพื่อคัดเลือกผู้ที่สมควรได้รับรางวัลฮันส์ คริสเตียน แอนเดอร์สัน ซึ่งเป็นรางวัลระดับนานาชาติสำหรับผู้แต่งหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนยอดเยี่ยม ทรงเล่าแบบบันทึกประจำวัน ตั้งแต่เสด็จออกจากสนามบินกรุงเทพฯ ถึงกรุงโรม ประเทศอิตาลี เสด็จเข้าร่วมเป็นกรรมการฯ และเสด็จเยี่ยมสถานที่สำคัญ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น เสด็จเมือง โบโลญญา เมืองเวนิส เมืองฟลอเรนซ์ วิหารเซนต์มาร์ค เป็นต้น ท้ายเล่มมีเรื่องน่ารู้เกี่ยวกับสถานที่สำคัญในประเทศเบลเยียม ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ดนตรีและพิพิธภัณฑ์สำหรับเด็ก

ลัดฟาล่าวิชาหาอาจารย์. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2534. 237 หน้า. ภาพประกอบ.

พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จากการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศทางยุโรป ระหว่างวันที่ 8-30 มกราคม 2534 ทรงเล่าถึงพระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตร ในขณะที่เสด็จประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เบลเยียมและสวิตเซอร์แลนด์

ลาวใกล้บ้าน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2538. 364 หน้า. ภาพประกอบ.

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่มีความสัมพันธ์กับไทยมาช้านาน มีความคล้ายคลึงกันทางด้านวัฒนธรรมประเพณี

และภาษาพูด “ลาวไกล่บ้าน” พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชนิพนธ์เมื่อครั้งเสด็จ เยือนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ระหว่างวันที่ 28 ตุลาคม 2537 ถึงวันที่ 1 พฤศจิกายน 2537 โดยเสด็จ เยี่ยมชมสถานที่สำคัญ เช่น หอสมุดแห่งชาติ โรงเรียน วัฒนธรรมหลัก 67 วัด สิบนเคื่อง โรงพยาบาล โรงเรียน และได้ทรงพบกับบุคคลสำคัญของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

สมเด็จพระแม่กับการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงเรียนจิตรลดา, 2535. 198 หน้า. ภาพประกอบ.

พระราชนิพนธ์ที่จัดพิมพ์เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ ทรงเล่าโดยการกำหนดเป็นหัวข้อเรื่อง 14 หัวข้อเรื่อง ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงถ่ายทอดความรู้ อบรมสั่งสอน ทั้งในด้านการประพฤติปฏิบัติ ความมีน้ำใจต่อบุคคลอื่น เช่น เรื่องเก่าที่เล่ามา เมื่อข้าพเจ้ายังเล็ก ๆ ทรงสอนหนังสือ เรื่องเกี่ยวกับการศึกษาศาลารวมใจ สมเด็จพระนางเจ้าทรงงานพัฒนา เป็นต้น

สักวากลอนสด. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2534. หน้า 120–255. ภาพประกอบ.

รวมบทสักวากลอนสด พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการบอกสักวาเรื่องสังข์ทองตอนเลือกคู่ ตอนนางมณฑาลงกระท่อม และตอนหาปลา เรื่องพระอภัยมณีตอนต่อจากผีเสื้อสมุทรลักพาพระอภัยมณี และเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนพลายงามอาสา

สิงคโปร์สัญจร. กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์, 2528. 291 หน้า. ภาพประกอบ. ตาราง

บทพระราชนิพนธ์เนื่องในการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศสาธารณรัฐสิงคโปร์ ตามคำกราบบังคมทูลเชิญของรัฐบาลสิงคโปร์ ระหว่างวันที่ 23–28 มิถุนายน 2528 และทรงเป็นผู้แทนฝ่ายไทยในการประชุมสภาภาษาชาติและสภาชื่อกวเดือนของกลุ่มประเทศอาเซียน ทรงเล่าเรื่องพระราชกรณียกิจและการเสด็จพระราชดำเนินตามสถานที่ที่สำคัญต่างๆ ในประเทศสิงคโปร์ มีภาพที่มีคำบรรยายเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษประกอบ

หวางหมิง.. ผีเสื้อ. แปลโดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี.

กรุงเทพฯ : นามมีบุ๊กส์, 2537. 191 หน้า.

“ผีเสื้อ” เป็นเรื่องของ การเปลี่ยนแปลงของสังคมจีนในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966–1969) เป็นช่วงที่การเมืองจีนลัทธิสังคมนิยม มีความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาประเทศของกลุ่มผู้นำ ความขัดแย้งทางความคิด ความแตกต่างในการดำรงชีพของคนในครอบครัวและสังคม ความร่วมมือร่วมใจแก้ไขปัญหาสังคมและครอบครัว

อนัมสยามมิตร. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537. 255 หน้า. ภาพประกอบ.

บันทึกการเสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม เป็นทางการของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ระหว่างวัน 17–23 กุมภาพันธ์ 2536 ทรงสนพระทัยศึกษาศิลปะทางโบราณวัตถุและโบราณสถาน เช่น พิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ สุสานโฮจิมินห์ พระราชวัง วัด เป็นต้น

แอนตาร์กติกา : นาวาหน้าร้อน. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2537. 202 หน้า. ภาพประกอบ.

พระราชนิพนธ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในการเสด็จพระราชดำเนินศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์และสัตว์ในเขตหนาวแอนตาร์กติกาของประเทศนิวซีแลนด์และสหรัฐอเมริกา โดยเสด็จผ่านทางประเทศออสเตรเลีย ทั้งไปและกลับ

ไอรักคืออะไร. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2536. 215 หน้า. ภาพประกอบ.

“ไอรัก” เป็นบันทึกการเสด็จพระราชดำเนินเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีน และสาธารณรัฐประชาชนมองโกเลีย ทอดพระเนตรโครงการปลูกป่าอำเภอมี่หยุน กรุงปักกิ่ง หอสมุดแห่งชาติปักกิ่ง พิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์เทียนสิน หอศูนย์โทรคมนาคม หอสมุดมหาวิทยาลัยหนานไถ่ พิพิธภัณฑสถานพระราชวัง Bogd Khan พิพิธภัณฑสถานศิลปะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังทรงร่วมประชุม Asian Conference on Remote Sensing ครั้งที่ 13 และทรงร่วมพิธีเปิดเทศกาลศิลปะบ้านพี่เมืองน้อง²

พระราชนิพนธ์ในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไม่เพียงแสดงถึงพระอัจฉริยภาพด้านภาษาและวรรณกรรมในพระองค์เท่านั้น ยังแสดงให้เห็นว่า ทรงเป็นนักการศึกษาที่สนพระทัยและมุ่งแสวงหาความรู้ทุกแขนง ตลอดจนแสดงถึงพระปรีชาญาณอันกว้างไกลและลุ่มลึกอย่างประมาณมิได้ สมเด็จพระเทพ

รัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารีแม้จะทรงมีพระราชกรณียกิจมากมายเพียงใดก็ตาม ก็ยังทรงสร้างสรรค้งานทั้งด้านศิลปะและวรรณกรรมอันประณีตงดงามประดับไว้ เป็นอาภรณ์แห่งแผ่นดิน

ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราช ดำเนินมาเป็นองค์ประธานในงาน "วันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี " ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในวันที่ 25 พฤศจิกายน 2540 นี้ นับเป็น สิริมงคลแก่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเป็นอย่างยิ่ง เป็นพระมหากษัตริย์คุณแก่ คณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย คณาจารย์ ข้าราชการ และนิสิตโดยทั่วหน้ากัน เหล่าข้าพระพุทธเจ้ารู้สึกสำนึกในพระมหากษัตริย์คุณเป็นล้นเกล้าล้นกระหม่อม หา ที่สุดมิได้

ขอจงทรงพระเจริญยิ่งยืนนาน³

ผู้เขียน

1. วิรุณ ตั้งเจริญ และอำนาจ เย็นสบาย
2. เย็นฤดี สัปกร ผาสุข วิชัยกุล ลำดวน เทียรพานิชกุล และญาติ คู่พระรัตน
3. วินัย ภูระหงษ์ (รวบรวม)

